

STUDIU ARHEOZOOLOGIC PRIVIND AȘEZAREA CUCUTENIA 3, DE LA DOBROVĂȚ-PĂDUREA BUDA (JUD. IAȘI). CAMPANIA 2019

Cristian OPREAN¹

Cuvinte cheie: *analiză arheozoologică, animale domestice, animale sălbatice, economie animalieră, artefacte realizate din os, corn și scoici*

Keywords: *archaeozoological analysis, domestic animals, wild animals, animal economy, artefacts made of bone, horn and shell*

În cadrul acestei campanii de cercetări arheologice au fost identificate și analizate un număr de 484 de resturi osteologice faunistice. Toate fragmentele faunistice identificate provin de la mamifere, iar 88 din totalul de fragmente analizate au fost încadrate în categoria resturilor indeterminabile (majoritatea resturilor indeterminabile reprezintă așchii de mici dimensiuni care nu permit o identificare a speciei) (Tabel 1).

Lista taxonilor nu este una numeroasă. Din categoria mamiferelor domestice au fost identificate resturi de vită (*Bos taurus*), porc (*Sus domesticus*) și ovicaprine (*Ovis aries/Capra hircus*). De asemenea, au fost identificate fragmente osteologice ce provin de la mamifere sălbatice, fiind reprezentate de cerb (*Cervus elaphus*), mistreț (*Sus scrofa*), iepure (*Lepus europaeus*) și cal sălbatic (*Equus caballus*).

Un număr majoritar din resturile osteologice identificate, prezintă caracteristici ale deșeurilor menajere: o fragmentaritate accentuată, urme de tranșare, urme produse de carnivore sau rozătoare și urme de ardere.

¹ Academia Română, filiala Iași – Institutul de Arheologie, IAȘI.

Resturile animalelor domestice sunt predominante cu un procentaj de 95,2% (83,8% ca NMI), dintre acestea, cele mai numeroase fiind suinele, care ca NR dețin un procentaj de 44,4% și 38,2% ca NMI, urmate de bovine cu 42,9% (35,3% ca NMI) și ovicaprine cu 7,8% (10,3% ca NMI).

Vânatul este slab reprezentat ca număr de resturi și taxoni, deținând un procentaj de 4,8%, iar pentru această categorie de mamifere cel mai bine reprezentat este cerbul, care formează un procentaj de 2,8% ca NR și 7,4% ca NMI, urmat de mistreț care deține un procentaj de 1,5% ca NR și 5,9% ca NMI, iar iepurile de câmp și calul sălbatic dețin un procentaj de 0,3% ca NR și 1,5% ca NMI (Tabel 1). Această distribuție este asemănătoare cu cea întâlnită în cadrul așezării cucuteniene de la Scânteia².

În cazul vitei domestice, în ciuda puținelor piese osteologice măsurabile, s-a observat prezența cu precădere a animalelor de talie mică, fapt remarcat și în cazul altor așezări cucuteniene, fiind o caracteristică a acestei specii în aria culturii Cucuteni. Bovinele nu aveau o talie înaltă, însă aveau o masă de carne mai mare. Vârstele de sacrificare ale bovinelor sugerează faptul că predomină animalele care atingeau maximul ponderal, între 2 și 4 ani, care sunt furnizoare ale unei cărni de bună calitate. O astfel de exploatare a vitelor domestice a fost observată și în cazul așezării cucuteniene de la Ghelăiești-Nedeia³.

În stadiul actual al cercetării, ca număr de resturi și ca număr minim de indivizi, diferența între vita domestică și porc nu este mare (porcul fiind mai bine reprezentat). Însă, luând în considerare talia vitelor, mult mai mare în raport cu aceea a porcinelor sau ovicaprinelor, putem aprecia că necesitățile de proteine animale erau acoperite în primul rând de bovine și, mai apoi, completate de porcine. De asemenea, nu putem încă exclude posibilitatea utilizării acestei specii în tracțiune, cu toate că, până în momentul de față, nu au fost identificate la nivelul oaselor patologii specifice acestei activități. Reamintim faptul că utilizarea acestei specii în tracțiune a fost observată în cadrul altor așezări contemporane din arealul sudic învecinat⁴, situație care ar putea fi întâlnită și la est de Carpați.

² C.-M. Mantu, M. Știrbu, N. Buzgar, *Considerații privind uneltele din piatră, os și corn din așezarea cucuteniană de la Scânteia (campaniile 1985-1990)*, în *ArhMold*, XVIII, 1995, p. 129-131.

³ S. Haimovici, C. Stan, *Studiul preliminar al paleofaunei descoperite în așezarea neolitică de la Ghelăiești-Nedeia*, în *MemAnt*, IX-XI/1977-1979, 1985, p. 693-694.

⁴ A. Bălășescu, D. Moise, V. Radu, *Une utilisation des bovins pour la traction pendant la Chalcolithique en Roumanie?*, în P. Petrequin, R.-M. Arbogast, A.-M. Petrequin, S. van Willigen, M. Bailly (eds.), *Premier chariots, Premiers araires: La diffusion de la traction animale en Europe pendant le IVe et IIIe millénaires avant notre ère*, CRA29 Monographies, Paris, 2006, p. 269-273.

Pentru suinele domestice, în urma calculării dimensiunilor, s-a constatat faptul că această specie este reprezentată de animale de talie mică, asemănătoare tipului „palustris”. Acest tip de porc este bine reprezentat și în cadrul altor așezări cucuteniene⁵. Din punct de vedere al vârstelor de sacrificare, animalele adulte sunt majoritare (în jurul vârstei de 2-2^{1/2} ani), fiind identificat un singur individ cu o vârstă de 6-8 luni. Această preferință pentru animalele adulte se poate explica și pe baza faptului că acest tip de porc („palustris”) avea o creștere mai lentă⁶.

Legat de analiza suinelor domestice, în Groapa B a fost descoperit un craniu de porc (*Sus domesticus*). O bună parte din oasele feței (viscerocraniu) au fost fragmentare, fiind, astfel, imposibil de recoltat craniul în forma sa anatomică (Planșa 1/9). Cu toate acestea, asupra craniului a fost posibilă realizarea unor măsurători osteometrice⁷ și determinări legate de talie, vârstă și sex. În urma măsurătorilor, am observat o dimensiune mică a dentiției. Pentru M3 a fost obținută o lungime de 25,2 mm (unde în mod normal lungimea oscilează între 32-39 mm)⁸ și M1-M3 cu o lungime de 57,9 mm. Din punct de vedere al sexului, acest craniu provine de la o femelă. Vârsta a fost determinată pe baza uzurii dentare și a rezultat un animal de aproximativ 2^{1/2} ani⁹. Așadar, datele obținute în urma analizei osteometrice a acestui craniu arată faptul că provine de un animal gracil de talie mică (tipul „palustris”), fiind caracteristic așezărilor cucuteniene¹⁰.

⁵ S. Haimovici, *Studiu preliminar al materialului faunistic din așezarea cucuteniană de la Mitoc-Valea lui Stan (județul Botoșani)*, în *Hierasus*, IV, 1986, p. 79.

⁶ S. Haimovici, C. Stan, *op. cit.*, p. 694.

⁷ A. von den Driesch, *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*, Peabody Museum Bulletin 1, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology Harvard University, Massachusetts, 1976.

⁸ G. El Susi, *Archaeozoological researches in the Neolithic site of Foeni (Timiș County)*, în Fl. Drașovean (ed.), *The Late Neolithic of the Middle Danube Region: International Symposium on the Problems of the Transition from Middle to Late Neolithic in the Middle Danube Region*, June 1997, Timișoara, 1998, p. 144-145.

⁹ Datele legate de vârsta de sacrificare arată faptul că animalul fost sacrificat în lunile noiembrie-decembrie (fiind cel mai probabil un animal rezultat din fătarea de primăvară a speciei) – după A. Ervynck, *Detailed recording of tooth wear (Grant, 1982) as an evaluation of the seasonal slaughtering of pigs? Examples from Medieval sites in Belgium*, în *Archaeofauna: International Journal of Archaeozoology*, 6, Universidad Autonoma de Madrid: Laboratorio de Arqueozoología, Madrid, 1997, p. 70.

¹⁰ M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie: Monografie arheologică*, BMA XIV, Piatra-Neamț, 2004, p. 310-312.

Dintre mamiferele domestice, ovicaprinele se află pe ultimul loc, fiind mult mai slab reprezentate comparativ cu vita și porcul. Datorită numărului redus și foarte fragmentar al resturilor provenind de la această specie, nu a fost posibilă o delimitare clară între cele două specii (oaie și capră) și nici nu au putut fi obținute detalii legate de talia acestor animale. În ceea ce privește vârstele de sacrificare, predomină animalele ce depășesc vârsta de 2 ani. Aceasta dovedește faptul că aceste animale erau păstrate pe întreaga durată a vieții economice specifice speciei. Un astfel de caz a fost observat și în cadrul așezării de la Drăgușeni¹¹, scopul principal în creșterea ovicaprinelor nefiind consumul de carne, ci folosirea timp mai îndelungat a produselor furnizate (lapte, lână, etc).

În stadiul actual al cercetării, observăm că vânătoarea ocupa un loc mai puțin important în cadrul așezării, având în principal scopuri alimentare, concentrându-se asupra speciilor artiodactile precum cerbul și mistrețul. Pentru aceste specii nu a fost posibilă determinarea taliilor sau a vârstelor de sacrificare a animalelor. Iepurele este foarte slab reprezentat fiind identificat un singur fragment osteologic.

De asemenea, în cadrul eșantionului analizat a fost identificat un dinte de cal (Planșa 1/7), pe care l-am plasat în categoria mamiferelor sălbatice (nu exista dovezi ale domesticirii speciei la acest nivel cronologic). În literatura de specialitate este menționat faptul că exista un centru de domesticire pe Niprul mijlociu¹², iar din această zonă calul domestic s-a răspândit în întreaga arie a culturii Cucuteni-Tripolye (în special în fazele de sfârșit ale acesteia), însă purtătorii acestei culturi erau încă neobișnuiți cu acest animal, fiind astfel rar utilizat¹³.

În cadrul cercetării arheologice au fost descoperite și o serie de piese din materii dure animale prelucrate în scopul realizării unor unelte sau podoabe.

Una dintre cele mai interesante piese este un pandantiv obținut dintr-o scoică din clasa bivalvelor (familia mactridaelor) (Planșa 1/2).

Din Groapa B au fost recoltate două ace din os, unul fiind obținut din peretele unui os lung al unui animal de talie medie (ovicaprină sau căprior), iar celălalt realizat dintr-un os de pasăre (Planșa 1/4). Tot aici trebuie menționat și un astragal de ovicaprină pe suprafața căruia au fost identificate urme de șlefuire (piesa având forma unui jeton) (Planșa 1/1).

¹¹ Al. Bolomey, *Exploatarea animalelor în așezarea cucuteniană de la Drăgușeni, jud. Botoșani*, în *MCA*, XIV, 1980, p. 104.

¹² J. Boessneck, *Die Domestikation der Tiere*, în J. Frewein (coord.), *Das Tier in der menschlichen Kultur*, Artemis, Zürich, 1983, p. 118.

¹³ S. Haimovici, C. Stan, *op. cit.*, p. 695.

Urme de tăiere și prelucrare au fost observate și pe suprafața unei ramificații a unui corn de cerb (utilitatea piesei nu este clară, fiind probabil parte din rămășițele unui proces de prelucrare a unei unelte) (Planșa 1/6).

Materialul faunistic analizat nu este unul numeros, însă reprezintă primele date obținute legate de economia animalieră a așezării cucuteniene de la Dobrovăț-Pădurea Buda. Pe baza acestuia, a fost posibilă observarea câtorva particularități legate de creșterea animalelor în cazul așezării, dar și, într-o mai mică măsură, de practicarea vânătorii de către comunitățile preistorice care au viețuit aici. Sperăm ca cercetările viitoare ale așezării să completeze eșantionul faunistic spre o mai clară înțelegere a relației omului cu lumea animală în cadrul acestui sit.

*ARCHAEOZOOLOGICAL STUDY REGARDING THE CUCUTENIA₃
SETTLEMENT OF DOBROVĂȚ - PĂDUREA BUDA (IAȘI COUNTY).*

THE 2019 CAMPAIGN

(Abstract)

During the research of Dobrovăț, 484 osteological remains were identified and analyzed, 88 of them being indeterminable (Table 1). The residues from the domestic animals predominate, accounting for 95.2% (83.8% NMI) of the total, and those coming from wild animals representing only 4.8%.

Pigs predominate in domestic animals (44.4% and 38.2% as NMI), followed by cattle (42.9% and 35.3% as NMI) and ovicaprines (7.8%, 10.3% as NMI). Based on the measurements and the analyses, specifications were made regarding the size of the domestic animals, as well as the age when they were slaughtered. We mention that in Pit B, a pig skull was discovered, which originates from a 2^{1/2} year old female, belonging to a gracile animal of palustris type.

*The remains of wild animals come from deer (*Cervus elaphus*), wild boar (*Sus scrofa*), rabbit (*Lepus europaeus*) and wild horse (*Equus caballus*). Analogies were made with other Cucuteni settlements where zooarchaeological analyses were performed and, in this case, the use of domestic animals is clearly superior in the animal economy.*

We also referred to some artefacts from bone, deer horn or shell that appeared during the excavations in 2019 (Pl. 1/1-4, 6).

LIST OF ILLUSTRATIONS:

Table 1. Dobrovăț-*Pădurea Buda*. The distribution of species as number of remains (NR) and minimal number of individuals (MNI), according to levels and archaeological structures.

Plate 1. Dobrovăț-*Pădurea Buda*. 1, Talus of ovicaprine with polishing traces; 2, Pendant obtained from a shell; 3, Tip (?) obtained from a long bone of a large size animal (bovine or stag); 4, Bone needles; 5, Phalanx I and II from *Bos taurus* (domestic cattle); 6, Piece with traces of processing obtained from a stag antler; 7, Tooth of *Equus caballus* (horse); 8, Radius of *Ovis aries* (sheep); 9, Skull of *Sus domesticus* (pig) from Pit B.

Structură arheologică Specie	Nivel - Dobrovăț I				Nivel - Dobrovăț II				Locuința L3				Locuința L4				Groapa B				TOTAL			
	NR	NR%	NMI	NMI %	NR	NR%	NMI	NMI %	NR	NR%	NMI	NMI %	NR	NR%	NMI	NMI %	NR	NR%	NMI	NMI %	NR	NR%	NMI	NMI %
<i>Bos taurus</i>	92	51,7	10	41,7	20	33,3	4	36,4	29	50,9	4	33,3	23	26,1	4	23,5	6	46,2	2	50	170	42,9	24	35,3
<i>Ovis aries/ Capra hircus</i>	14	7,9	3	12,5					7	12,3	2	16,7	10	11,4	2	11,8				31	7,8	7	10,3	
<i>Sus domesticus</i>	69	38,8	8	33,3	35	58,3	5	45,5	20	35,1	5	41,7	45	51,1	6	35,3	7	53,8	2	50	176	44,4	26	38,2
Mamifere domestice	175	98,3	21	87,5	55	91,7	9	81,8	56	98,2	11	91,7	78	88,6	12	70,6	13	100	4	100	377	95,2	57	83,8
<i>Cervus elaphus</i>					5	8,3	2	18,2	1	1,8	1	8,3	5	5,68	2	11,8					11	2,8	5	7,4
<i>Sus scrofa</i>	2	1,1	2	8,3									4	4,55	2	11,8					6	1,5	4	5,9
<i>Lepus europaeus</i>													1	1,14	1	5,9					1	0,3	1	1,5
<i>Equus caballus</i>	1	0,6	1	4,2																	1	0,3	1	1,5
Mamifere sălbatice	3	1,7	3	12,5	5	8,3	2	18,2	1	1,8	1	8,3	10	11,4	5	29,4					19	4,8	11	16,2
TOTAL DETERMINABILE	178	100	24	100	60	100	11	100	57	100	12	100	88	100	17	100	13	100	4	100	396	100	68	100
INDETERMINABILE	24				11				19				28				6				88			
TOTAL	202		24		71		14		76		12		116		17		19		4		484		68	

Tabel 1. Dobrovăț-Pădurea Buda. Repartiția speciilor ca număr de resturi (NR) și număr minim de indivizi (MINI), pe nivele și structuri arheologice

Plăușă 1. Dobrovăț-Pădurea Buda.

- 1, Astragal de ovicaprină cu urme de șlefuire; 2, Pandantiv obținut dintr-o scoică;
 3, Vârf (?) obținut dintr-un os lung al unui animal de talie mare (bovină sau cerb);
 4, Ace din os; 5, Falangă I și II de *Bos taurus* (vită domestică); 6, Piesă cu urme de prelucrare obținută dintr-un corn de cerb; 7, Dinte de *Equus caballus* (cal); 8, Radius de *Ovis aries* (oaie);
 9, Craniul de *Sus domesticus* (porc) din Groapa B